IL-MUŻEW TAL-FOLKLOR

(Ir-Raba' Parti)

Is-sular ta' fuq

Il-kċina

Biex wieħed jitla' fuq irid jerġa' jitla' t-taraġ u joħroġ fit-tieni setaħ fejn insibu l-kċina li titla' għaliha b'erba' tarġiet. Din kienet il-kċina oriġinali fejn wieħed għadu jsib il-fuklar biċ-ċumnija fuqu. F'din il-kmajra hemm għall-wiri kniener oħra maħdumin mil-ġebla lokali, dik tal-franka, pagni u kzazel tal-fuħħar flimkien ma' sett ta' platti w oġġetti oħra marbuta ma' l-użu fil-kċina. Ta' min jinnota n-nugrufun li għadu mwaħħal mas-saqaf tal-kċina kif ukoll il-kileb li fuqhom iserrħu x-xorok.

Kaċċa

Il-kmamar li jmiss huma ħafna aktar spazjużi, filfatt dawn kienu użati mis-sid u l-familja tiegħu u hekk hu li fl-ewwel waħda nsibu oġġetti marbuta mal-kaċċa. Kif wieħed jidħol fuq ix-xellug mal-ħajt jara l-ittri '*RTO*' li jfissru bl-ingliż '*reserved to owner*' jew kif nafuha l-aktar fl-interpretazzjoni taljana '*riservato*' li spiss wieħed jiltaqa' magħhom fil-kampanja fi żmien il-kaċċa. Dan is-sinjal iwissi lil dak li jkun biex ma jazzardax jirfes 'il ġewwa minnu għax jispiċċa fil-għali. Hemm għall-wiri wkoll kollezzjoni ta' xkubetti, li wħud minnhom kienu jimtlew minn quddiem u kienu jiġu sparati permezz taż-żnied, li jmorru lura sa l-1750 u kollezzjoni ta' snieter ta' żmienna flimkien ma' ħorġ li fih iżommu t-tajr maqtula kif ukoll ċinturin mimli bl-iskrataċ . Insibu wkoll sett ta' sfafar li jintużaw biex isejħu l-għasafar kif ukoll oġġetti oħra konnessi mal-kaċċa.

Ex-votos

Min hawn wieħed jibqa' dieħel fi kmamar iżgħar u fihom isib kollezzjoni ta' *ex-votos* tal-fidda. Dawn kienu jiġu mogħtija lill-knisja bħala tifkira ta' xi grazzja li tkun inqalgħet permezz ta' l-interċessjoni ta' xi qaddis jew qaddisa li fiha jkunu jiġu meqjuma. F'żewġ vetrini oħra hemm għall-wiri altar żgħir armat kif għandu jkun għall-festa kif ukoll statwi żgħar ta' qaddisin li fihom it-tfal kienu jsibu l-għaxqa tagħhom fil-logħob bil-knejjes. Dari ma kellniex il-kompjuters jew il-logħob li ssib illum. Missierna kien bil-paċenzja kollha jibnielna altar ta' l-injam u jiżbogħhulna bħall-irħam u aħna konna nfaddlu s-sittiet u s-soldi biex meta nkunu ġemmajna biżżejjed immorru nixtru xi gandlier taċ-ċomb, jew wieħed mill-appostli, jew fjurett, biex inżejnu l-altar. Kien hawn, bħalma fuq kollox għad hawn illum, min jarma knisja sħiħa, u erħielna nimpikaw ma' xulxin ta' min kienet l-isbaħ.

Il-kamra tal-ħlas

Fil-kamra ta' ġewwa nett insibu sett maskli tal-bronż li kienu jintużaw biex jisparawhom fi żmien il-festi. Kienu jitfgħu fihom miżura ta' porvli li jkun imwaħħal ma' biċċa niċċa, fuq il-porvli kienu jippressaw iċ-ċana li kienu jakkwistaw mingħand xi mastrudaxxa, imbagħad, kienu jisparawhom wara xulxin minn fuq xi sur jew bejt. Kull ma kont tisma' kien il-ħoss. Imma l-użu oriġinali ta' dawn il-maskli kien ta' skrataċ għall-kanuni biex flok ma joqogħdu jimlewhom minn quddiem kien ikun hemm fetħa fuq in-naħa ta' wara tal-kanun li fiha jillokkja l-iskartoċċ u hekk jitħaffef il-proċess ta' l-ikkargar tal-kanun. Insibu wkoll diversi tazzi kuluriti li kienu jiddendlu mal-faċċati tal-knejjes fi żmien il-festi

biex dawn jiddawlu. Immaġinaw iż-żmien li kien jittieħed biex jiddendlu, jimtlew biż-żejt u jinxtegħlu. Min jaf kemm-il darba x'ħin dak li kien jieħu ħsieb jasal biex jixgħel l-aħħar tazza kien jinħtieġlu jerġa' jibda mill-bidu! F'vetrina żgħira hemm, fost affarijiet oħra, għażżiela li għadha sal-lum tiddendel wara l-bieb ta' barra biex tħares lil dik id-dar mis-sajjetti u mill-ħsara li jġib miegħu l-maltemp. Din l-għażżiela tkun magħmula mill-għaġina u tkun forma ta' *Nome di Maria*. Din l-istess kamra kienet tintuża biex fiha n-nisa kienu jwelldu t-tfal. Filfatt fiha anki l-armarju fejn kienu jaħbu l-lożor u l-biċċiet li kienu jintużaw waqt il-ħlas.

Mill-kamra ta' qabel b'erba' tarġiet wieħed jitla' f'kamra oħra żgħira li hija arjuża ħafna u fiha nsibu pjaneti tas-saċerdoti, żewġt iħwat ta' l-ilma mbierek kif ukoll skultura medjevali ta' San Pietru u San Pawl.

Figurini

Il-kamra li jmiss fiha xogħol bit-tafal u hawn wieħed jammira l-istatwetti delikati li jirrappreżentaw karattri maltin u għawdxin li ta' spiss wieħed kien jiltaqa' magħhom lejn l-ewwel nofs tas-seklu għoxrin u anki lejn il-bidu tat-tieni nofs. Ta' min jistudjahom u jiflihom sewwa u dawk li llum qabżu nofs is-seklu malajr jibdew jiftakru f'Ċikku u f'Peppi u f'Kalanġ u x'kien imlaqqam u x'kien jagħmel u xi stramberiji jew ħlewwa kellu. Imbagħad hemm dak il-grupp ħelu tal-bejjiegħ tal-ħalib bil-mogħża u tfajla ruxxana mimlija mħabba tipprova tiġbed l-attenzjoni tal-ġuvni li qed ibegħlha l-ħalib, billi turih li ma kienx imlielha l-bieqja kemm suppost għall-flus li kienet tatu. B'ċertu nostalġija niftakar meta wara nofsinhar, għall-ħabta tas-siegħa u nofs, kien jasal Ġanni bil-merħla tal-mogħoż u b'dik l-għajta tiegħu li ma tweġġagħx il-widnejn kien jgħajjat '*Ħalib.. hawn tal-ħalib*' u bosta kienu dawk in-nisa speċjalment, li kienu joħorġu jistennewh biex jixtru tazza jew tnejn ħalib. Mhux l-ewwel darba li kienu jtuh lil uliedhom biex jixorbuh hekk bir-ragħwa sħun sħun,

minn sider il-mogħża. L-artist li sawwar dawn l-istatwetti tant dettaljati m'huwiex magħruf. F'vetrina oħra naraw ix-xogħol ta' l-aħħar fuħħari li kien hawn fir-Rabat, Carmelo Sacco, li kien joqgħod wara San Franġisk.

Sajd

Minn hawn wieħed jibqa' dieħel fil-kamra mimlija daqs bajda bl-għodda tas-sajjieda. Mas-saqaf hemm imdendla nases ta' kull daqs u forma li fihom kienu jinqabdu vopi, arznell, ċawl u ħafna kwalitajiet oħra ta' ħut. Insibu konzijiet u xbieki u qasab tas-sajd. Kienet tkun l-għaxqa tiegħi, filgħodu kmieni ma' sbieħ il-jum, nerħilha lejn il-menqa ta' Marsalforn u hemm mixħutin fl-art kont tara diversi sajjieda bieżla jsewwu x-xbieki jew in-nases. Għadni nxomm ir-riħa tal-baħar li kienet toħroġ mix-xbieki u n-nases. F'armarju fil-ħajt insibu qawwara li kienet titpoġġa fuq ir-ras biex jitqiegħed fuqha l-kannestru tal-ħut meta s-sajjied kien idur ibigħ il-qabda tiegħu. Hemm ukoll numru tal-liċenzja tal-bejjiegħ li kien obbligat li jorbot ma' idu flimkien ma' tipi ta' wżin.

Faldrappa

Tliet tarġiet iwasslu għall-kamra li jmiss li fiha nsibu tliet kwadri mdenlin mal-ħitan li jirrappreżentaw wieħed sinjur Malti, l-ieħor sinjura Maltija u ieħor l-anġlu kustodju. Hemm għall-wiri ukoll bankun u żewġ kassetti u vetrina kbira li fiha faldrappa ta' fuq id-dahar ta' żiemel kif ukoll il-ġakketta ta' kavallier. Id-drapp ta' dawn huwa bellus u ddekorat bl-antaċċoli.

Il-kamra tal-ħasil

Minn hawn wieħed jidħol fil-kamra li jmiss u fiha hemm vetrina li qed turi għonnella, libsa ta' ċerta kwalita' kif ukoll l-ilbies ta' Ċikku l-Poplu. Mhux magħruf meta l-għonnella daħlet f'Malta, imma li nafu hu li damet tintuża għal mijiet ta' snin. Insibuha msemmija f'bandi tal-Gran Mastri ta' Malta kif ukoll f'kitbiet li ħallew vjaġġaturi li żaru l-Gżejjer tagħna fl-imgħoddi. Fil-bidu tas-seklu għoxrin ma kontx tara mara li ma kellhiex l-għonnella tagħha. Hekk kif tifla ssir xebba kienet tingħata għonnella u kienet tibqa' tilbisha tul ħajjitha kollha. Minħabba l-fatt li l-għonnella kienet tintlibes min-nisa kollha Maltin kien hawn ħafna ħajjata li kellhom xogħol tajjeb billi kienu jfasslu u jħitu l-għonienel.

Fiż-żmien li kienet tintuża din id-dar din il-kamra kienet tintuża bħala l-kamra tal-ħasil. Fil-fatt fiha nsibu toqba li fiha kien jintrema l-ilma maħmuġ ta' wara l-ħasla kif ukoll fetħa fil-ħajt dobblu li din tinfed għas-sular t'isfel fejn hemm bir li minnu kienu jtellgħu l-ilma għall-ħasil kemm tal-ħwejjeġ u kemm għall-użu personali tagħhom.

Dgħajsa tal-pass

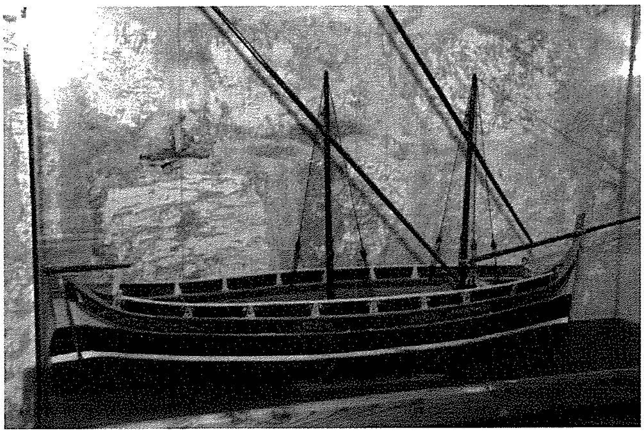

Minn hawn wieħed joħroġ f'setaħ ieħor u jinżel taraġ li jwassal fi kmajra f'nofs it-taraġ. Mal-ħajt hemm vetrina li fiha xi qwieleb għall-ġobon, oġġetti tal-ħġieġ u kaxxetti ċkejknin li fihom kienu jpoġġu n-niskata u ħwejjeġ oħra. Minbarra l-inħasi li hemm għall-wiri f'din il-kamra nsibu mudell tajjeb ħafna ta' dgħajsa t'Għawdex jew id-dgħajsa tal-latini, għax kienu jużaw il-qlugħ biex isalpaw. Dawn id-dgħajjes kienu jpassu bejn il-Port tal-Imġarr u l-Port il-Kbir fejn kienu jieħdu jew iġibu l-merkanzija.

L-aħħar sular

Hawnhekk wasalna fl-aħħar parti ta' dan il-mużew tal-folklor u fil-parti t'isfel insibu għall-wiri kollezzjoni ta' mfietaħ u serraturi li wieħed kien isib ma' bibien ta' djar antiki. Illum għadek issib xi bieb ta' xi remissa mwarrba li għadu jinqafel b'dan il-mod. Hemm ukoll tipi diversi ta' ħdejjed tal-mogħdija. Dawn kienu jissaħnu fuq xi kuċiniera ta' tlett iftejjel u min jgħaddi l-ħwejjeġ kien ikollu waħda f'idu biex jużaha u oħra tisħon fuq in-nar. Kienu joqogħdu attenti li jimsħuha tajjeb fuq biċċa ċaruta ħażina qabel ma jibdew jużawha li ma tmurx tgermdilhom il-ħwejjeġ, l-aktar dawk bojod. Waħda mill-ħdejjed kienet tisħon billi kienu jpoġġu l-ġamar tal-faħam fiha.

F'din il-parti naraw ukoll magna ta' l-injam li kienet tintuża biex tifred il-basal jew patata ta' kobor differenti. Din fiha ħafna toqob ta' daqs differenti u meta l-prodott jintefa' fiha, il-mekkaniżmu tal-magna jressqu lejn dawn it-toqob u dawk li jgħaddu jiġu miġbura separatament skond il-kobor tagħhom fi qfief.

Il-kantina ta' l-inbid

L-aħħar kamra ta' dan il-mużew hija ddedikata għall-għasir tal-inbid. Fiha nsibu l-btieti, stringitur u mastalla. Il-mastalla kienet tintuża biex fiha jitfgħu l-għeneb, imbagħad xi żagħżugħ kien ixammar il-qliezi tal-qalziet, jaħsel saqajh u jintefa jisħaq l-għeneb fiha. Wara li kienu jiġbdu s-sugu ta' l-għeneb kienu jistringu l-fosdoq li jibqa' bl-istringitur. Imbagħad jferrgħuh ġol-btieti biex jiffermenta u joħloq dik il-qatra nbid, l-għaxqa ta' kull min għandu għal qalbu s-sabiħ tal-ħajja. Ovvjament hemm ħafna aktar xogħol marbut mas-sengħa ta' l-għasir ta' l-għeneb, imma dak inħallih għall-esperti. Jien nixrob xi belgħa tajba li tkemmex ix-xofftejn biss naf!

Hekk ġejna fi tmiem il-mawra tagħna f'dan il-Mużew tal-Folklor.